

Chápanie biblickej správy o stvorení sveta a páde človeka podľa kardinála J. Ratzingera

† Anton Hajduk

Napriek tomu, že Dokument Pápežskej biblickej komisie Interpretácia Biblie v Cirkvi z r. 1993 jasne odsudzuje doslovné chápanie Správy o stvorení sveta a vysvetľuje ho v súlade s dnešnými poznatkami vied, mnoho veriacich sa naďalej pridržiava „takmer“ doslovného výkladu, často s tým, že teda nešlo o 6 dní, ale o 6 období, ale inak sa nič nemení, azda až na vzhľad hada, ktorým je v podstate zlý duch.

Práve pre tých, čo takto zjednodušene chápu zmenu v myslení od starých čias k dnešku, uvádzam tu niekoľko odstavcov z knihy kardinála Jozefa Ratzingera „Na počiatku ...“ Katolícke chápanie správy o stvorení a páde [1]. Kardinál sa priamo v úvode sťažuje, že téme stvorenia sa vyhýbajú mnohí katechéti i teológovia, lebo vyžaduje veľa odpovedí na mnoho ťažkých otázok. Kardinál postupne rozoberá otázky spojené s detským chápaním obrazov Biblie až po ich dnešnú teologickú hĺbku interpretujúcu význam obrazov. Zdôrazňuje, že Biblia nie je prírodovedecká učebnica, ale hovorí o tom, že Boh stvoril svet, Slnko, Mesiac i hviezdy, stvoril ho pre človeka, ktorý sa s dôverou, bez obáv môže priblížiť Bohu, k živému Bohu, pôvodcovi všetkého stvorenia. (Je to podstatný rozdiel oproti všetkým mýtom, démonom a božstvám sveta, v ktorom vznikol text Biblie). Táto biblická správa zbavuje človeka strachu, odvoláva sa na rozumnosť a je tak schopná adaptovať sa permanentne na chápanie zodpovedajúcej dobe. Výrazmi „Riekol Boh: Nech je ... a stalo sa“, sa vyjadruje počiatok, ale aj poriadok z Božej vôle, nie náhodnosť; možno z nich vybadať tvoriacu Inteligenciu, ktorú Einstein obdivoval v prírodných zákonoch. Ďalej, stvorenie má svoj rytmus (7 dní), ktorý je orientovaný smerom k sobote, zmluve medzi Bohom a človekom, k službe Bohu. Slová „umiestnil ho (človeka) v raji, aby ho obrábal a chránil“ (Gen 2, 15) znamenajú v súlade s Božou vôľou kultivovať a chrániť prostredie, do ktorého ho Boh umiestnil; je to výzva k tvorivosti pre každého človeka v každej dobe. Správa o stvorení odpovedá aj na otázku, čím je ľudská bytosť, čím je človek. „Vzatý zo zeme“ znamená, že všetci sme jedným pokolením z tej istej zeme. „Učíňme človeka na náš obraz, nám podobný“ (Gen 1, 26) znamená dotyk neba a zeme v človekovi. Čo všetko znamená obraz Boží v človekovi a aké sú dôsledky zničenia tohto Božieho obrazu, od toho sa odvíja svätosť i morálka. Slová „Podmaňte si zem!“ hovoria o poslaní človeka a o jeho perspektíve opäť v súlade s Božou vôľou. Ale čo hovorí Biblia o pôvode človeka zo živočíšnej ríše? „Správa o prachu zeme a o dychu Boha hovorí skôr o tom, čím človek je, než o jeho pôvode. Vysvetľuje jeho vnútorný pôvod, vrhá svetlo na projekt človeka. A naopak, teória evolúcie sa usiluje pochopiť a opísať jeho biologický vývoj. Ak však tak činí, ne-

vysvetľuje „projekt“ ľudskej osoby, jeho vnútorný pôvod, ani jeho osobitnú prirodzenosť. Preto oba prístupy môžeme považovať skôr za komplementárne, než vylučujúce sa reality“ (Ratzinger, s. 50). V kapitole Stvorenie ľudskej bytosti Ratzinger uvádza prístupy viacerých významných prírodovedcov (M. Eigen a R. Winkler: *Der Spiel*, München 1975, R. Riedl: *Strategie der Genesis*, München 1976 a i.), osobitne sa však venuje dielu Jaquesa Monoda Náhoda a nevyhnutnosť, Filozofické otázky modernej biológie (J. Monod, *Zufall und Notwendigkeit, Philosophische Fragen der modernen Biologie*, München 1973), ako významnej vedeckej autorite a oponentovi viery v stvorenie. Túto pasáž sa oplatí odcitovať neskrátene: Začnem s dvoma dôležitými a zásadnými tvrdeniami, ktoré (Monod) spomína. Prvým je, že existuje aj to, čo nie je nevyhnutné. Na rozdiel od Laplacea a Hegla Monod tvrdí, že nie všetky veci na svete sa dajú odvodiť od iných ako sled nevyhnutností. Neexistuje žiadna všeobjímajúca formula, z ktorej by sa dalo všetko odvodiť. Podľa Monoda vo svete existuje nielen nevyhnutnosť, ale aj náhoda. Ako kresťania by sme mohli ísť ďalej a povedať, že aj sloboda. Pri každej udalosti, uvádza Monod, že dve reality vedľa seba nemusia existovať, ale mohli by existovať. Jednou z nich je život. Podľa zákonov fyziky mohol sa život vyvinúť, ale nemusel. Navyše, dodáva, bolo vysoko nepravdepodobné, aby vznikol; matematická pravdepodobnosť vzniku života bola blízka nule. Dá sa preto dobre predpokladať, že vznik života sa uskutočnil iba raz a to sa uskutočnilo na Zemi.

Druhým faktom, ktorý sa mohol stať, ale nemusel, bola ľudská bytosť. Aj to bolo tak nepravdepodobné, že Monod ako prírodovedec pravdepodobnosť vzniku človeka pokladá za výnimočnú, ktorá nastala iba raz. Sme teda, hovorí, výsledkom náhody. Je to akoby šťastné číslo v lotérii, ktoré neočakávane vyhralo miliardu dolárov. V tomto ateistickom žargóne Monod iba znova vyjadruje to, na čo sa viera stáročia odvolávala v modlitbe: „Nemusel som byť, ale som, pretože si ma Ty chcel, Bože“. Rozdiel je v tom, že namiesto vôle Božej Monod predpokladá náhodu, lotériu, ktorá nás zrodila. Ak je to tak, potom je naozaj otázne, či to bol šťastný výsledok. Nedávno mi taxikár poznamenal, že mladí ľudia často hovoria: „Nikto sa ma nepýtal, či sa chcem narodiť.“ A jeden učiteľ mi vravel, že chcel napomenúť dieťa, aby bolo vďačné rodičom, ktorí mu dali život, načo odvetilo: „Vôbec im nie som za to vďačný.“ Nič šťastného nevidel v tom, že existuje. A naozaj, ak sme iba dielom slepej náhody, ktorá nás hodila do oceánu ničoty, potom je to dostatočný dôvod na to, aby sme sa cítili nešťastní. Iba ak vieme, že je Niekto, kto neurobil slepý hod kockou a že tu nie sme náhodou, ale zo slobodného rozhodnutia a lásky, môžeme v našom nešťastí byť vďační pre túto slobodu a s vďakou poznať, že byť človekom je dar Boží. (Ratzinger s. 52 – 54)

– 4 – Ratzinger potom prechádza k mechanizmu evolučného procesu, konštatuje revolučné zmeny, ktoré v pohľade na evolúciu priniesla mikrobiológia a biochémia. Ako uvádza Monod, každý organizmus je utvorený tak, že reprodukuje sám seba a evolúcia sa zakladá podľa ne-

ho na chybách, ktoré vznikajú pri reprodukcii. Z toho mu vyplýva záver, že sme dôsledkom náhodných chýb. Čo možno povedať na takýto názor? Je vecou prírodných vied vysvetliť, ako sa vyvíja strom života, ako vyrastajú na ňom nové vetvy. To nie je vecou viery. Treba však povedať nahlas, že tento veľký projekt živých bytostí nie je produktom náhod a chýb. A nie je ani produktom selektívnych procesov, ku ktorým sa nelogicky, nevedecky ba mytologicky pripodobňujú Božie zásahy. Projekt stromu života poukazuje na Rozum, tvorivú Inteligenciu, ktorá sa dnes čím ďalej tým jasnejšie vyjavuje. Sme dielom Božieho projektu, plodom lásky, a opravdivé vyjadrenie toho, čím človek naozaj je, najlepšie poznávame z Pilátových slov Ecce homo! – Hľa človek! Pri pohľade na zbičovaného Ježiša. Takto končí svoju úvahu o stvorení človeka kardinál Ratzinger.

Kardinál spomína ešte dva významné obrazy: obraz záhrady a obraz hada. Záhradou, do ktorej Boh umiestnil človeka je svet, ktorý nie je pre neho divočinou ale domovom, o ktorý sa má starať. Obraz hada slúži na priblíženie pokušenia človeka neakceptovať obmedzenia, do ktorých ho Boh postavil; teda oslobodiť sa spod Božích zákonov. Ale ignoranciou Božích zákonov sa človek nestáva bohom, ako si myslel, ale karikatúrou Boha, závislou od svojich schopností, od sveta, ktorý si sám vytvoril. Keď sa človek zbaví vnútorných štandardov (ktorými sú jeho svedomie a život v pravde), oslobodí sa takým spôsobom, ako ten, ktorý si odpíli konár, na ktorom sedí. Obraz Adamovho hriechu, ktorým začína biblický príbeh počiatkov ľudstva, je v nedôvere v Boha. „V teológii sa zaužíval nepresný a nesprávny pojem dedičného hriechu“ (Ratzinger s. 72). „Nič sa nám dnes nezdá podivnejšie, ba absurdnejšie, ako trvať na dedičnom hriechu, pretože náš hriech môže byť iba niečo veľmi osobné a pretože Boh nevytvoril koncentračný tábor, v ktorom uväznil príbuzných, pretože je oslobodzujúcim Bohom lásky, ktorý volá každého po mene. Čo teda znamená dedičný hriech, ak ho správne interpretujeme?“ – pýta sa ďalej Ratzinger. Hriech je stratou vzťahu a do tej miery, v akej je narušená sieť ľudských vzťahov, je narušená od začiatku každá ľudská bytosť prichádzajúca na svet poznačená narušením vzťahov. Iba Stvoriteľ môže napraviť narušené vzťahy medzi stvoreniami. Kristus ide Adamovou cestou opačne. Stáva sa úplne závislým od vôle Otcovej, nejde cestou moci, ale cestou lásky. Kríž, ako miesto jeho poslušnosti až na smrť, je pravým stromom života v pravde, ku ktorému sa dá priblížiť a z ovocia ktorého možno jesť (eucharistia), lebo je ovocím pravého života. V tomto zmysle je Kristus novým Adamom, v ktorom začína ľudstvo znova. Toľko kardinál Ratzinger o počiatkoch a perspektívach ľudstva. Túto pomerne novú interpretáciu knihy Genezis od autority, ktorú sotva niekto môže obviňovať z herézy, som považoval za potrebné uviesť obširnejšie z dvoch dôvodov: jednak je u nás málo známa a mnoho veriacich lipne na predstavách zo starších dôb, jednak mnoho neveriacich si myslí, že kniha Genezis je rozprávkou pre deti a nemá dnešnému človeku čo povedať.

Literatúra

- [1] Cardinal Joseph Ratzinger: In the Beginning ...! A Catholic Understanding of the Story of Creation and the Fall

Z pripravovanej knihy A. Hajduk: „Boží Vesmír“

Prof. RNDr. Anton Hajduk, DrSc., astronóm. Okrem astronómie sa zaoberal problematikou vedy a viery. Bol pracovníkom Astronomického ústavu SAV, predsedom USKI a prvým rektorom Trnavskej Univerzity. Zomrel v roku 2005.